

Prefață

În repetate rânduri am făcut referire la pluridisciplinaritatea operei lui Vasile Netea. A sosit momentul pentru a-i aprecia acum fără patimă ori părtinire, unul dintre domeniile cele mai prolifică care l-au consacrat ca publicist, activitate care mai confirmă odată formația sa și spiritul enciclopedic dobândite încă din anii tinereți, în școlile preuniversitare românești, prima opțiune a sa fiind aceea de învățător, Târgu-Mureșul oferindu-i instituția educativă, dascăli străluciți și mediu cultural de excepție. La absolvirea Școlii Normale (1930-1931), Vasile Netea se înscrie în rândurile educatorilor având ca precedente publicistice debutul poetic la vârsta fragedă a elevului din clasa a III-a, apoi articolele despre scriitori apărute în revista „Astra”, inițierea și publicarea împreună cu colegii săi a unei reviste a elevilor de la Școala Normală intitulată „Avântul” (1928), o surpriză pentru profesorii săi, ceea ce a cauzat neplăceri reciproce, ca și colaborările la ziarului „Patria” din Cluj, la „Actualitatea” (1928-1929), o revistă pentru apărarea drepturilor cetățenești și naționale care apărea la Târgu-Mureș. Sigur și stăpân pe puterile sale intelectuale, încurajat de unii profesori cu care se confrunța în publicistica locală, între care remarcăm cuvintele profesorului său dr. Nicolae Crețu, care scria despre elevul și mai tânărul ziarist că *„aș vrea să-l văd nu numai prin prisma de critic îndreptățit al stărilor de lucruri, dar și de element constructiv, căci nu-i lipsesc nici cultura și nici înzestrările superioare sufletești”*, erau garanția mării deschideri în publicistică. Prezența sa este resimțită, predominantă în toate publicațiile locale importante, de lungă sau, mai scurtă durată ale deceniului al patrulea a secolului trecut, care dădeau impresia unui oraș cu o cultură și viață politică românească distinsă și dinamică.

Când fac referire la publicistică mă gândesc în general la activitatea gazetărească. Aceasta ar putea să pară minoră față de lucrările capitale ale unui condeier cu certe lucrări de diferite dimensiuni abordând în principal probleme de istorie și filologie, și

nu în ultimul rând, aspecte ale vieții social-politice, culturale și științifice. Nu trebuie să uităm că în multe cazuri din activitatea publicistică s-au născut cărțile nemuritoare ale unor autori. La baza volumului de studii și eseuri istorice și literare „De la Petru Maior la Octavian Goga”, premiat de Academia Română, au stat începuturile de profiluri publicate împreună cu doctorul Eugen Nicoară în revista „Progres și cultură”, în cazul lui Petru Maior, Constantin Romanu-Vivu, iar mai apoi Ion Pop-Reteganul, Gheorghe Bogdan-Duică, George Coșbuc, Șt. O. Iosif și în final Octavian Goga. Bineînțeles, în lucrarea sa ele apar sub formă de studii cu valoare științifico-literară, aparat științific, într-o formă academică, în care se derulează un secol de frământări ale românilor ardeleni de la apariția Istoriei lui Petru Maior și până la apariția volumului de Poezii ale lui Octavian Goga, premergătoare Marii Uniri. De la cel care „*luminase trecutul și aprinsese conștiința națională*” și până la cel care „*a dat glas durerilor neamului, a deschis zări albe viitorului românesc*” de la „*începutul luminei*” la „*biruința și strălucirea ei*”.

Acest întâi volum de publicistică însumează scrierile din tinerețe, colaborările la periodicele dintre anii 1928-1940. Am trecut peste activitatea publicistică din anii de școală cu o singură excepție, un articol apărut în „Actualitatea” din 1928, mai mult pentru a lărgi extremele anilor de publicistică. Avea pe atunci 16 ani. Articolul „Antologii românești” este unul îndrăzneț. Bun cunoscător al situației la zi a stării literaturii române sub forma unor antologii, Vasile Netea nu are rezerve atunci când face referiri la limitele lor. Cu adevărat, afirmarea în domeniul publicisticii începe odată cu colaborările la „Gazeta Mureșului”, o foaie săptămânală pentru răspândirea culturii în popor, care a apărut între anii 1931-1938. Redactorul ei era profesorul Mihai Demetrescu, autorul cărții „*Târgu-Mureșul, un oraș demn de văzut*”, pentru care fostul său elev avea mult respect. Vasile Netea colabora cu articole la rubricile: *Conferințele „Tinerimii”*, *Mureșul cultural* și *De la noi din popor*. O rodnică activitate publicistică o desfășoară în paginile gazetei „Credința”, publicație culturală economică și socială de sub conducerea lui Em. I Cocoș, din care au apărut în 1933 doar nouă numere. Anii cei mai rodnici i-a înregistrat la revista „Progres și cultură”, 1933-1937, Revistă a Asociației Învățătorilor Români din

județul Mureș, care începând cu numărul al doilea apare cu subtitlul „Revistă pedagogică – socială - literară”.

Implicarea în politică, ca președinte al tineretului liberal, îl va angaja la gazeta bilunară, iar apoi săptămânală „Glasul Mureșului” (1934-1940), Organ al Partidului Național Liberal din județul Mureș. Redactor era Maximilian Costin, iar din 1935 apare sub direcția primarului liberal dr. Emil Dandea. Odată cu desființarea partidelor politice, măsură luată de Regele Carol al II-lea, subtitlul se va schimba în „Gazetă românească de îndrumare națională, economică și culturală”. În afară de aceste publicații, Vasile Netea va colabora la aproape toate publicațiile locale care includ în paginile lor probleme de istorie și cultură. Între acestea menționăm: „Glasul Șomerilor” (1933), Revistă socială lunară pentru combaterea lipsei de lucru, din care a apărut un singur număr; „România Mare”, un manifest antirevizionist pentru ziua de 1 Decembrie 1935; „Jar și slovă” (1937) și Clipa...(1936-1937),reviste literare inițiate și conduse de Vasile Netea; „Revista Școlii Normale de învățători” (1938-1940) și Renașterea Mureșului (1939). ori la altele naționale cum au fost „Transilvania”, „Neamul românesc pentru popor”, pentru care este corespondent al județului, „Cuget clar”, „Țara nouă” și altele.

Am structurat volumul de față în patru părți distincte: prima înregistrează „Publicistica” (în general), care este și cea mai cuprinzătoare, căreia îi urmează un grupaj de articole „Politice”ca parte distinctă determinate de preocupările sale publicistice în acest sens. Am creat un grupaj pentru articolele „Literare”, iar în încheiere am atașat câteva „Cronici” ale unor cărți, mai puține la număr.

Pe baza unor aprecieri sumare încerc să precizez câteva domenii prioritare la care se referă publicistica sa. A manifestat un viu interes pentru personalitățile istorice și literare, pornind de la cele locale și până la cele naționale, cu certe implicații și contribuții duse până la sacrificiu la formarea națiunii române, a statului național modern și a emancipării cetățenilor săi. După cum însuși afirma în ale sale însemnări ocazionale, la numai 27 de ani își dorea o carte mare care să fie intitulată „Pioni ardeleni în istoria și cultura românească” sau „Flăcări ardeleni în vâlvătaia neamului românesc”. Visa să răsară din el „un scriitor de vieți înalte, de oameni mari”, așa

cum au fost Emil Ludwig, Andre Maurois sau Ștefan Zweig. Începuturile erau promițătoare dacă avem, în vedere publicistica sa din primii ani, iar mărturie a împlinirilor cărțile de mai târziu: *George Barițiu – Viața și activitatea sa*, masiva monografie C. A. Rosetti, cele privitoare la Nicolae Titulescu, Nicolae Iorga, Take Ionescu ori *August Treboniu-Laurean – Viața și activitatea*, lucrare scrisă în colaborare cu Ilie Popescu-Teiușan. Cele publicate în „Progres și cultură” au fost adunate într-o plachetă intitulată „Figuri Mureșene”, care de fapt reprezintă și debutul editorial, rod al colaborării cu dr. Eugen Nicoară. Apariția gazetei „Credința” îi prilejuiește un articol programatic, sugestiv intitulat „Din prag”, în care face abstracție de angajarea într-un partid. „*Suntem tineri – scria Vasile Netea, avea 21 de ani – Luptăm pentru promovarea unui spirit nou în viața publică, spirit capabil de regenerare, de fapte rodnice și de mândrie națională. Certificatul nostru de existență este munca, titlul nostru de noblețe va fi fapta, iar mândria noastră va fi gândul nou și acțiunea nouă. Îndrăzneți în cele bine chibzuite, muncitori în cele trebuitoare, ne vom afirma credințele cu curaj, slujind adevărul și năzuința. Suntem convinși de un optimism profund, crezând cu tărie într-o viață mai luminoasă mai bună și mai cinstită, vom lupta cu îndârjire pentru realizarea ei, convinși fiind că numai în ea stă fericirea neamului*”. Acestea erau convingerile tânărului învățător care pornea pe drumul vieții, ridicat dintr-o familie de săteni harnici care i-au oferit o educație sănătoasă continuată în școală cu care se reîntoarce la obârșii. Cu aceste gânduri frumoase și utile, care urmau să fie sădite în rândul elevilor și adulților, își inaugurează nobila profesie de apostol și luminător al neamului său. Nu era singur. Acelorași scopuri trebuia să răspundă Asociația pentru Literatura și Cultura Poporului Român din Transilvania (ASTRA), în care era implicat cu toate puterile intelectuale alături de ceilalți intelectuali ai orașelor și satelor noastre. Săptămânal vocația sa oratorică se făcea auzită în localitățile rurale, cultivând lumină din lumina sa. Este o activitate stăruitoare a cărei importanță face obiectul multor articole, inserate în presa cotidiană. Pune mare accent pe lectură, instituirea de biblioteci publice ori personale, organizarea de expoziții, școli țărănești, case culturale etc.

Publicistica de tinerețe, a lui Vasile Netea se înscrie într-o

adevărată cronică culturală a anilor deceniului al IV-lea pe această vale a Mureșului. Multe din relatări privesc marcarea prin activități specifice a unor evenimente care fac referire la istoria poporului român și a oamenilor săi de valoare. Să nu uităm că acest deceniu este premergător Marii Conflagrații Mondiale. Se întetesc activitățile pentru o nouă ordine mondială, România fiind amenințată cu revizuirea granițelor. Publicistul Vasile Netea se înrolează prin scrierile sale, în adunările sătești și prin atitudine în generația antirevizionistă.

În spiritul credinței străbune nu uită niciodată marcarea principalelor sărbători creștinești, Învierea și Nașterea Domnului, cu editoriale în care se îmbină într-un mod fericit importanța acestora cu tradițiile și obiceiurile românești. Alte articole privesc viața și activitatea unor clerici și ierarhi ai bisericii, sfințiri de lăcașuri de cult, troițe. Practic am putea spune că ziaristului nu i-a scăpat nimic din tot ce înseamnă valoare și educație, proces continuu cu certe implicații în evoluția societății românești interbelice.

Publicistica politică reflectă una din năzuințele lui Vasile Netea, aceea a realizării sale ca om politic. La numai 25 de ani este ales președinte al Partidului Național Liberal. La alegerile de la sfârșitul anului 1937 miza pe un post de consilier orășenesc, care să îi deschidă apoi calea spre a candida pe un post de deputat. Cum partidul său nu a întrunit numărul necesar de voturi, imposibilitatea constituirii unui guvern, Carol al II-lea își consolidează puterea prin dizolvarea instituțiilor sistemului parlamentar, abolește Constituția, dizolvă partidele politice preluând întreaga putere în mâinile sale. Fără a renunța la partidul său va încerca să se integreze în Frontul Renașterii Naționale și a politicii acestuia, colaborând la cele două numere ale publicației „Renașterea Mureșului”, condusă de dr. Eugen Nicoară cu două articole care nu au nimic comun cu programul său, făcând referiri la Gheorghe Bogdan-Duică. Articolele sale politice apărute până la suprimarea partidului se referă la rezultatele obținute de P. N. L. în anii de guvernare 1934-1937, nu lipsesc nici confruntările de idei cu Partidul Național Liberal cel mai activ în această zonă a Mureșului, articole programatice pentru tineret, conferințele tineretului. Din „Apelul către tineretul liberal din județul Mureș” am reținut îndemnul pentru aceștia: „*Munciiți, fără a*

aștepta nici o răsplată, pentru ridicarea satelor românești, pentru luminarea țărănimii române, pentru crearea de așezăminte și instituții menite să cultive și să întărească virtuțile neamului românesc, și pentru a-l îndruma pe calea muncii, a cinstei și a culturii”. Nu sunt omise din tematică nici realizările obținute pe plan economic și edilitar în zona Mureșului de Sus.

Puține la număr, analizele literare asupra operelor câtorva scriitori dovedesc erudiția sa de filolog cu reale și pertinente posibilități interpretative. Trei dintre ele sun comemorative, prilejuite de împlinirea a douăzeci de ani de la moartea poezilor Panait Cerna, Șt. O. Iosif și a scriitorului Ilarie Chendi, trei destine nefericite ale scrisului românesc. În altele două articole sunt elogiați doi mari poeți români ardeleni: George Coșbuc și Octavian Goga. Nu este omisă nici Carmen Sylva, poetă, prima regină a României. Corespunzător formației sale de învățător, în a căror preocupare intră și culegerea nestematelor populare, închină trei profiluri folclorice învățătorilor Ion Pop-Reteganul, C. Rădulescu- Codin și Mihail Lupescu, care le cuprinde în cele din urmă într-o carte.

Într-un capitol separat am cuprins cronicile la apariția editorială a unor cărți, în cea mai mare parte de poezii contemporane. Ele reprezintă un început de cronicar literar, activitate care îl va preocupa mai mult în anii următori.

După aceeași structură intenționăm să elaborăm încă două volume de publicistică II, care va cuprinde publicistica din anii de refugiu (1940-1944), și III, publicistica anilor de maturitate și împlinire intelectuală 1944 și până în ultimele zile ale vieții sale. Considerăm că restituirea în cele trei volume de publicistică a scrierilor sale, activitate pe care Fundația Culturală „Vasile Netea” și-o asumă acum să se împlinească nu peste mult timp, deschid noi orizonturi în mai buna cunoaștere a vieții și activității istoricului și omului de cultură, precum și editării „Operei Omnia”.

Este cel mai frumos dar pe care îl putem oferi cititorilor noștri acum când se împlinesc 25 de ani de la trecerea sa la cele eterne.

Dimitrie Poptămaș